

КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті шляхом аналізу основних підходів до визначення життєвої компетентності особистості розкрито поняття “життєва компетентність учнів професійно-технічних навчальних закладів”. Досліджено світовий досвід використання коуч-технологій, зокрема в освіті. Виявлено вплив використання коучингу на сформованість життєвої компетентності учнів навчальних закладів системи ПТО.

Ключові слова: життєва компетентність, коучинг, професійно-технічний навчальний заклад, учні, ефективність

Сучасна економічна спільнота висуває нові вимоги до особистості кваліфікованого робітника. Високого рівня професійних знань, умінь, навичок на сьогодні недостатньо для компетентного, успішного спеціаліста, затребуваного на ринку праці. У зв'язку зі швидким темпом розвитку суспільства й економічних відносин, фахівець повинен мати сформовані життєві мотиви та цілі, бути самодостатнім, готовим до змін умов праці, стійким до виробничих і життєвих стресів, здатним до самоосвіти та творчого підходу, до вирішення виробничих завдань, що є основою життєвої компетентності особистості.¹

Якість модернізації професійно-технічної освіти України залежить від характеру просування інноваційних процесів. Для розвитку всебічно розвинутої молодшої людини, що готова до життя у глобалізованому суспільстві, необхідним є використання нових прогресивних підходів до підготовки висококваліфікованих робітників. Таким методом, на нашу думку, має стати коучинг як інструмент для формування самодостатньої особистості, здатної до реалізації своїх потенційних професійних і життєвих можливостей.

Означені вище проблеми змушують замислитися над питанням необхідності формування життєвої компетентності в учнів професійно-технічних навчальних закладів засобами коуч-технологій, що досі не було предметом спеціальних наукових досліджень.

Питанню формування життєвої компетентності особистості присвячено значну кількість наукових праць. Науковці О. Демчук, І. Єрмаков, Л. Заїка, Д. Пузиків, Л. Сохань, С. Смольникова, М. Степаненко, І. Тараненко та інші у своїх працях розкрили концептуальні положення щодо формування життєвої компетентності особистості.

Грунтовно досліджено такі аспекти формування життєвої компетентності:

- у вихованців закладів інтернатного типу (Ю. Бондаренко, М. Касьянова, О. Кузьміна та інші);
- в учнів з обмеженими можливостями здоров'я (Р. Безлюдний, П. Горностай, В. Ляшенко, В. Нечипоренко та інші);
- у школярів (Л. Вознюк, О. Голуб, Г. Коберник, В. Ницета, Т. Пуриш, О. Сас, І. Сторощук, Н. Ткачук, І. Ящук та інші);
- у студентів вищої школи (В. Грушко, Ю. Миронович, Л. Пашко та інші).

Науковці поділяють думку про те, що життєва компетентність особистості – це складне, багатоаспектне утворення, що дає змогу людині осмислити своє призначення у світі, створити свій життєвий план. Це поняття включає в себе знання особистості про світ, про себе, своє призначення в цьому світі; вміння, навички здобувати й використовувати ці знання та успішно діяти у різних життєвих ситуаціях, зокрема кризових; життєвий досвід і можливість ефективно керуватися ним задля самовизначення та самоствердження особистості; здатність до корекції свого життєвого плану відповідно до соціальних змін.

Для ефективного формування життєвої компетентності доцільним є використання інноваційних методів навчання, зокрема коучингу, що сприяє особистісному розвитку молоді. Оскільки коучинг з'явився та набув найбільшого розвитку на межі тренерства, управлінського консультування та психології, у системі української освіти, зокрема професійно-технічної, немає єдиного підходу до розуміння цього феномену. Поняття коучингу як ефективної технології професійного та особистісного розвитку вивчалось багатьма зарубіжними та вітчизняними науковцями. Дослідники П. Безручко, Т. Борова, Т. Голві, П. Зеус, Н. Зирянова, Р. Кілбург, Т. Леонард, В. Радкевич, О. Рибіна, І. Рибкін, С. Симодейко, Дж. Уйтмор, С. Хамаганова, О. Цибіна та інші, вивчаючи сутність цього феномену, дійшли висновку, що коучинг є механізмом, який дає особистості змогу розвиватися і досягати певних результатів у житті.

Таким чином, незважаючи на певний досвід у вивченні понять “життєва компетентність особистості” та “коуч-технології”, фактично не досліджувалась проблема вивчення впливу використання коучингу на сформованість життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання коуч-технологій у процесі формування життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Оскільки діяльнісний компонент є першочерговим у процесі підготовки кваліфікованих робітників у навчальних закладах системи ПТО, професійна діяльність є інструментом формування особистості учня. Саме під впливом діяльності в процесі професійної підготовки формуються життєві плани, мотиви, цілі. Досліджуючи окремі аспекти формування життєвої компетентності особистості у сфері праці, Д. Ядранский зазначив, що базові характеристики моделі життєвої компетентності визначаються культурою працівника, наявністю обсягу знань, умінь та навичок, наявністю трудових здібностей і трудових досягнень [1]. Можна стверджувати, що життєва компетентність учнів професійно-технічних навчальних закладів – це система життєвих цінностей, мотивів, цілей та досвіду, що формуються в процесі професійної діяльності й дають можливість самореалізації та самоактуалізації індивіда у всіх сферах життєдіяльності.

Для формування особистості учнів професійно-технічних навчальних закладів доцільно використовувати інноваційні методи навчання, що сприяють розвитку творчого (продуктивного) мислення, формування комунікативних умінь і практичної підготовки до активної життєдіяльності в постійно мінливому соціальному середовищі. Одним із таких методів є коучинг, що зорієнтований на дію і має у своїй основі принцип навчання через дію.

У перекладі з англійської коуч (coach) – репетитор, тренер, інструктор [2, с. 107]. Тобто коучинг – тренерство, повчання, настановлення. Термін, що вико-

ристовувався ще в ХІХ ст. як назва спортивного тренера, який допомагає спортсменам використовувати всі свої внутрішні ресурси задля досягнення високих результатів у спорті, значного поширення набув у бізнес-консультуванні й сьогодні використовується майже в усіх сферах життя.

Засновниками коучингу як інструменту формування особистості, вважаються Т. Голві, Дж. Леонард, Дж. Уїтмор. У своєму практичному посібнику педагог-теоретик Гарвардського університету Т. Голві визначає коучинг як мистецтво створення – за допомогою бесіди та поведінки – середовища, що полегшує рух людини до означеної мети так, щоб цей рух приносив задоволення [3, с. 194]. Тобто коучинг покликаний розкрити потенціал особистості з метою підвищення його ефективності. Тімоті Голві робить ставку на розкриття індивідуальних особливостей кожної людини. Автор стверджує, що коучинг спрямований не на консультування, надання відповіді на ті чи інші життєві питання, а допомагає розкрити свій потенціал, свої здібності й можливості, знайти в собі резерви та сили розв'язати проблему, що дає можливість працювати та жити із задоволенням. Підтримуючи цю думку, англійський науковець Джон Уїтмор відзначає, що коучинг – це вплив, основною та постійною метою якого є формування впевненості в собі незалежно від змісту конкретного завдання [4, с. 25]. На думку науковця, коучинг допомагає людині розкрити свою самомотивацію, приховані таланти і ресурси, стимулює до креативності та ініціативи. За визначенням Міжнародної федерації коучингу [5], засновником якої є Томас Дж. Леонард, корпоративний коучинг – це процес розвитку навичок, інструментів, знань і можливостей індивідуумів і команд, спрямований на підвищення продуктивності, ефективності, на розвиток творчого підходу до вирішення завдань. Коучинг – процес співпраці, партнерства, що ґрунтується на взаєморозумінні коуча та співробітника, який готовий розвивати свій потенціал для досягнення особистих і корпоративних цілей. Як свідчать зарубіжні дослідники, безсумнівними результатами коучингу є підвищення продуктивності діяльності кожної людини і групи в цілому, покращення взаємовідносин у групі, здатність швидко й ефективно реагувати в критичних ситуаціях, гнучкість і адаптивність до змін [6, с. 34].

Загальноприйнятою основою коучингу вважається система партнерства, розкриття потенціалу, результату. Основними принципами коучингу [7] є такі:

- коуч вірить у людей, у їх безмежний потенціал і здатність знайти свій шлях, свої унікальні рішення;
- усередині кожної людини є відповіді на хвилюючі питання. Основне завдання коуча – допомогти людині усвідомити, сформулювати ці відповіді, знайти шляхи вирішення проблеми;
- особиста ефективність як баланс прагнення до результату, задоволення від процесу та особистісного розвитку досягається через усвідомленість;
- усвідомленість, повна ясність щодо всіх і всього, зовнішнього і внутрішнього;
- сміливість бажати, пріоритетність цілей, здатність дивитися вперед, істинність і важливість мети.

Коучинг в освіті є проблемою маловивченою. На думку С. Романової, метою коуч-технологій в освіті є розкриття внутрішнього потенціалу особистості, розвиток особистості через делегування відповідальності, досягнення високого рівня відповідальності й усвідомлення у всіх учасників коучингу [8]. Основне

завдання коучингу в освіті не навчити, а стимулювати людину до плідного самостійного навчання, розкрити внутрішній потенціал, привести в дію систему мотивації кожної окремо взятої особистості. Існує думка, що коучинг як інноваційна педагогічна технологія дає змогу сформувати особистість фахівця, який був би здатним пристосовуватися до швидких змін у суспільстві, міг самостійно ставити перед собою цілі та досягати їх, брав би на себе відповідальність за прийняття рішень і постійно прагнув би до самоосвіти та самоконтролю. Дослідниця О. Цибіна зазначає, що коучинг створює умови для формування суб'єкта діяльності, здатного до реалізації своїх потенційних можливостей, самостійного прийняття відповідальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору, прогножуючи їх можливі наслідки [9, с. 11].

Таким чином, коучинг у системі професійно-технічної освіти – це, в першу чергу, інструмент розвитку особистості, яка готова через професійний саморозвиток стверджуватися в суспільстві та планувати своє життя з урахуванням успішної професійної діяльності. Коуч-технології у процесі підготовки робітників високого рівня кваліфікації в закладах освіти системи ПТО дадуть змогу розширити межі класичної професійної підготовки через систему знань, умінь, навичок, сформувавши професійні та соціальні мотиви учнів, підштовхнуть їх до створення та успішної реалізації свого життєвого плану з урахуванням соціальних і виробничих змін.

В умовах ПТНЗ викладач або майстер виробничого навчання, ставлячи за мету формування життєвої компетентності в учнів, має створити умови в групі, за яких буде ефективним використання коуч-технологій. Установлення партнерських, довірчих відносин із учнями дасть їм можливість розкритися та вільно обговорювати свої проблеми. Педагог не повинен нав'язувати свою думку, а шляхом логічних, послідовних запитань має підштовхнути учня до активізації внутрішніх резервів, допомогти визначити проблему і спільними зусиллями окреслити завдання для досягнення встановленої мети. Для формування життєвої компетентності цей крок коучингу має вирішальне значення. Саме в процесі обговорення, дружньої бесіди відбувається мотивація молодої людини, визначення її життєвого плану, усвідомлення учнем важливості отримання професії та професійної реалізації для самоствердження в житті. Наступним кроком у процесі формування життєвої компетентності засобами коуч-технологій є дослідження існуючих внутрішніх і зовнішніх перешкод, проблем на шляху реалізації життєвої мети. Означення цих проблем учнями, їх усвідомлення та аналіз дають можливість визначити шляхи їх подолання, створити план дій щодо досягнення кінцевої мети. При формуванні життєвого плану необхідною умовою є конкретизація кроків та часових проміжків, у яких мають бути усунені ті чи інші перешкоди. Саме за цих умов коучинг може стати ефективним інструментом у процесі формування життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Висновки. Таким чином, життєва компетентність учнів професійно-технічних навчальних закладів є системою взаємопов'язаних компонентів, що формують життєві мотиви, цілі та досвід особистості. Життєва компетентність розвивається під впливом професійної діяльності та сприяє самореалізації особистості у професії і, як наслідок, у соціумі, що задовольняє життєві прагнення людини.

Коучинг як інноваційний метод навчання створює умови для розвитку особистості, здатної до реалізації своїх потенційних можливостей, прийняття адекватних рішень у постійно змінюваних життєвих ситуаціях. Коуч-технології сприяють самореалізації особистості через професію, що є вихідною умовою для формування жит-

тєвої компетентості учнів професійно-технічних навчальних закладів. Завдяки коуч-технологіям учні набагато швидше та успішніше досягають своєї мети, отримуючи при цьому задоволення від діяльності, що значно полегшує процес навчання.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці технології формування життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів із застосуванням інноваційних методів формування особистості.

Список використаної літератури

1. Ядранський Д.М. Життєва компетентність як основа моделювання трудової поведінки / Д.М. Ядранський // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – 2010. – № 44. – С. 327–333.
2. Сучасний англо-український та українсько-англійський словник / [уклад. М. Зубков, В. Мюллер]. – 2-ге вид., випр. та доп. – Х. : ШКОЛА, 2008. – 1458 с.
3. Голви У.Т. Работа как внутренняя игра: фокус, обучение, удовольствие и мобильность на рабочем месте / У.Т. Голви ; [пер. с англ. Т. Гутникова]. – М. : Альпина бизнес букс, 2005. – 252 с.
4. Уитмор Дж. Коучинг высокой эффективности : пер. с англ. / Дж. Уитмор. – М. : Международная академия корпоративного управления и бизнеса, 2005. – 168 с.
5. Albrecht K. Ten Commandments of Coaching / K. Albrecht // Coaching World. – 2012. – № 8. – 8 р.
6. Парслоу Э. Коучинг в обучении. Практические методы и техники / Э. Парслоу, М. Рэй. – СПб. : Питер, 2003. – 204 с.
7. Основные принципы коучинга [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.coachinstitute.ru/management/indiv_pr.php.
8. Романова С.М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті / С.М. Романова // Вісник Національного авіаційного університету. – 2010. – Т. 1. – С. 83–88.
9. Цыбина Е.А. Коучинг в обучении студентов старших курсов английскому языку : учеб. пособ. / Е.А. Цыбина. – Ульяновск : УлГТУ, 2007. – 75 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013.

Проценко О.С. Коуч-технологии в формировании жизненной компетентности учащихся профессионально-технических учебных заведений

В статье путем анализа основных подходов к определению жизненной компетентности личности раскрыто понятие “жизненная компетентность учащихся профессионально-технических учебных заведений”. Исследован мировой опыт использования коуч-технологий, в том числе в образовании. Выявлено влияние использования коучинга на сформированность жизненной компетентности учащихся учебных заведений системы ПТО.

Ключевые слова: *жизненная компетентность, коучинг, профессионально-техническое учебное заведение, учащиеся, эффективность.*

Protsenko O.S. Coach technologies in shaping life competence of students of vocational-technical schools

In the article, by analyzing the basic approaches to life competence card, revealed the concept of “vital competence of students of vocational-educational establishments”. Studied the international experience of coaching techniques, including in education. The effect of coaching on the formation of the life competence students in vocational schools.

Key words: *life competence, coaching, vocational school, the students, the efficiency.*